

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2019-1-LT01-KA201-060726

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

SOCIĀLIE TĪKLI

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Sociālie tīkli

Problēma: Vai esmu atkarīgs no sociālajiem tīkliem?

EKONOMIKA: alternatīvās izmaksas

ĒTIKA: brīvība un atbildība, atkarība no tehnoloģijām un kā tas maina dzīvesveidu

PILSONĪBA: informācijas sabiedrība

2. NODARBĪBA

Temats: Sociālie tīkli

Problēma: Live vs. virtuālā komunikācija

EKONOMIKA: ekonomiskās sistēmas

ĒTIKA: saziņa tiešsaistē: ieguvumi un draudi, draudzība

PILSONĪBA: informācijas sabiedrības jautājumi

3. NODARBĪBA

Temats: Balsošanas laiks

Problēma: Vai es esmu racionāls vēlētājs?

EKONOMIKA: ekonomiskā racionalitāte, ekonomizācija

ĒTIKA: attiecības starp indivīdu un pūli

PILSONĪBA: valsts, suverenitāte, politiskais process, vēlēšanu sistēma

Redaktores: Ineta Helmane, Agita Klempere-Sipjagina

© Latvijas Universitāte Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, 2020

3. NODARBĪBA

Temats: Balsošanas laiks

Problēma: Vai es esmu racionāls vēlētājs?

EKONOMIKA: ekonomiskā racionalitāte, ekonomizācija

ĒTIKA: Attiecības starp indivīdu un pūli

PILSONĪBA: valsts, suverenitāte, politiskais process, vēlēšanu sistēma

Pamatprincipi un to definīcija.

Racionalitāte. Domāšana, pamatojoties uz argumentāciju un loģiku.

Ekonomiskā racionalitāte. Atvasināts no homo economicus modeļa un definēts kā tiekšanās pēc maksimāla finansiāla labuma, zinot visu informāciju un novērtējot dažādas alternatīvas.

Ekonomizācija. Sasniegt labāko iespējamo rezultātu, vienlaikus samazinot pūles.

Suverenitāte. Pilnīga valsts vai iestādes neatkarība no politiskās, juridiskās un citas varas un viedokļa. Suverēna valsts var patstāvīgi izlemt iekšējos jautājumus, izveidot politisko, ekonomisko, sociālo sistēmu.

Vēlēšanu sistēma. Tas, kā pilsoņi ievēl valsts pārvaldi.

Ievads.

Noskatieties video un apspriediet:

Saite uz video:

<https://www.youtube.com/watch?v=mj64oUFMLkM&list=PLOFr9uvm5MIcKNGJyAVqWKx9RjEquThk&index=19>

-Ja tev būtu jābalso nākamajās politiskajās vēlēšanās, kam tu izvēlētos atdot savu balsi?

-Kas ir vissvarīgākais, izvēloties par ko balsot - partijas politiskā programma, konkrēti paveikti darbi, personības, caurspīdīgums, attieksme, solījumi jebkurā konkrētā jomā (piemēram, solījumi valstiski apstiprināt tiešsaistes balsošanu vai atcelt obligāto vidējo izglītību)?

-Kā un kur atrast ticamu informāciju par politiskajām partijām? Cik ilgu laiku vajadzētu veltīt izpētei?

-Vai tu domā, ka pašreizējās Latvijas politiskās partijas pārstāv tos politiskos virzienus, kurus viņi apgalvo, ka pārstāv (liberāļi - liberālisms, konservatīvie - konservatīvisms utt.)? Pamatojiet savu viedokli ar argumentiem.

-Vai tu domā, ka tava balss var kaut ko mainīt?

Uzdevumi

1

Pamatojuma mākonis. Izveidojiet interaktīvu vārdu mākoņa veida aptauju (pieejama vietnē <https://www.poll Everywhere.com>) vai vienkārši uzrakstiet savas domas un atbildes uz tāfeles:

1.1. Kāpēc ir svarīgi balsot?

Piemēram, pilsoniskais pienākums, morālā atbildība, demokrātija, nākotne, ekonomika, algas, brīvība, likumi, viedoklis, dzimtenes mīlestība, sekas, izglītība, emigrācija, nodokļi, darbs, ārpolitika, pensijas, pabalsti, taisnīgums utt.

2. Kāpēc daži cilvēki nebalso?

Piemēram, neuzticas demokrātijai; uzskata, ka vēlēšanas nav caurspīdīgas; politiķu vidū nav piemērotu kandidātu; uzskata, ka viņu balss neko nemainīs; ir apolītisks; neapmierināts; uzskata, ka nepietiekami pārziņa politiku un tā tālāk.

3. Kas ir jāņem vērā, balsojot?

Piemēram, paveiktais darbs, solījumi, izglītība, pieredze, izskats, valodas prasme, spēja nodot domas, vecums, attieksme pret ekonomiku / izglītību / veselību / pensijām utt.

Palūdziet katram skolēnam izvēlēties 3 vissvarīgākās atbildes uz katru jautājumu un paskaidrot tās ar saviem vārdiem.

Piemēram, balsojot par piedāvājumu nākotnei - vai ir izpratne par to, ka tas nozīmē paust savu viedokli par vidi, kurā vēlies dzīvot, radīt, mācīties, strādāt. Jūsu viedoklis ir signāls politiķiem, kādus risinājumus jūs sagaidāt - brīvākus vai regulētākus darba tirgus, lielāku uzmanību pievēršot izglītībai vai pensijām utt.

Balsojot, ir svarīgi apsvērt, vai kandidāts saprot ekonomiku, piemēram, savu solījumu alternatīvās izmaksas, ja viņš sola palielināt skolotāju algas un pensijas senioriem, vai deklarē nodokļu pieaugumu, vai var norādīt citus saprātīgus ienākumu avotus.

Palūdziet skolēnus divatā izlasīt stāstus par cilvēkiem, kuri izvēlējušies nebalsot. Strādājot pāri - pārrunājot - mēģiniet noskaidrot iemeslus, analizējiet kāda ir 1-3 piedāvāto situāciju personu nebalsošanas argumentācija, pārrunājiet to ar visu klasi, apspriediet zemāk minētos jautājumus.

Drū, vecums 21, Bērklīja, ASV, pēdējais balsojums: 2016. gads

Es nedomāju, ka Demokrātiskā partija pārstāv vērtības, kurām es ticu. Kāpēc man būtu jābalso par tiem, kuri man kā vēlētajam neko nav devuši? Millenium paaudze nebalso, jo šiem politiķiem patīk gados vecāki vēlētaji. Mēs esam pelnījuši politiķus, kuri ir gatavi strādāt nākotnes labā, nevis tos, kuriem rūp tikai tie, kuri pat nedzīvos plānotajā nākotnē. Es esmu beidzis politikas zinātnes studijas, tāpēc politiskās debates ir daļa no manas ikdienas. Puse cilvēku, ar kuriem mēs runājam - balso, otra puse - tāpat kā es, nejutās pārstāvēti tāpēc balso tikai vietējās vēlēšanās.

Džordžs Kerlins, 1937-2008, ASV, komiķis

Ir viena lieta, par kuru es neizpaužu neapmierinātību - politiķi. Visi nepārtraukti kritizē politiķus. Bet no kurienes viņi nāk? Viņi nenokrīt no debesīm. Viņus ievēl pilsoņi. Patmīlīgi, nesaprātīgi vēlētaji ievēl egoistiskus un negudrus līderus. Tātad varbūt politiķi nav vainojami viņu sliktajā pārvaldībā? Varbūt pie vainas ir sabiedrība, kas viņus ievēl?

Vienkāršākais veids, kā atrisināt šo problēmu, ir palikt mājās vēlēšanu dienā. Es nebalsoju, jo tas ir bezjēdzīgi. Es nebalsošu, jo uzskatu, ka, ja jūs balsojat, tad jums vairs nav tiesību sūdzēties. Teiciens "Ja nebalso - tev nav tiesību sūdzēties" ir neloģisks. Ir tieši otrādi, ja jūs balsojat un ievēlāt nespējīgu valdību, kas rada nevēlības - jūs par to esat atbildīgs. Es nebalsoju, pat neizgāju no mājas, tāpēc neuzņemos nekādu atbildību un varu sūdzēties tik, cik vēlos.

Valda, Latvija

Tiklīdz man bija balsošanas tiesības, tā es izpildīju savu pienākumu. Bet pēc dažiem gadiem es pārtraucu to darīt sava aizņemtā darba grafika dēļ, vienmēr atradās kaut kas, kas traucēja, kavēja, lai es atrastu laiku iet uz balsošanas iecirkni un izdarīt izvēli. Un tā tiešām ir vilšanās, ka patiesībā nav atšķirības, par ko balsot un ko ievēlēt. Ja jūs balsojat un ievēlāt vienu deputātu, tiek ātri "nokārtots" tā, ka tas no vienas partijas pāriet uz otru, no vienas koalīcijas uz nākamo, un beigās tiek ievēlēti visi tie paši "vēži" neatkarīgi no tā, kāda izvēle un kur tikusi izdarīta.

Joprojām vārās viena un tā pati putra, tie paši cilvēki, kuri nevēlas neko mainīt, spēlē tikai to, ko viņi vēlas, un, ja nejauši parādās kāds, kurš vēlas darīt citādāk, ātri tiek aplūsināts, jo viens nav karotājs, un atkal viss iet pa vecam. Tā tas notiks, līdz nomainīsies vēl dažas paaudzes, līdz paaudzes, kas pieradušas dzīvot bez pārmaiņām, aizies.

Agnija, Lietuva

Šodien ir tāda diena, kad es nevēlos dzīvot Lietuvā. Mūsdienās ārzemēs viss ir skaistāk, gan no morālas un finansiālas, gan no fiziskas un īstermiņa politikas puses. Domās veidoju plānus, kā no šejienes izkļūt, kā šeit nebūt, kā apmesties citur.

Diemžēl iekšējā sajūta, ka Lietuva ir tava valsts, tu esi te dzimis, uzaudzis un ir aicinājums palikt šeit. Lolot valsti un realizēt sevi. Šādos brīžos tad kļūst skumji apzinoties realitāti - es negribu nekur iet, es gribu palikt šeit. Ārzemēs es būšu viens un nebūs tā, kā parādīts filmās. Bet Lietuvā es arī esmu viens. Es gribu šeit dzīvot, bet tai pat laikā mainīt situāciju - ekonomikā, izglītībā, politikā, slimnīcu sistēmā utt. Visbeidzot, cilvēku vērtībās un domāšanā.

Lietuvas politikas virsotnē valdošie politiķi pirms vēlēšanām saka, parāda, ka jūs neesat vieni, bet pēc vēlēšanām - cilvēki atkal ir vieni paši ar savām rūpēm par materiālo, sociālo un garīgo situāciju.

Pirms vēlēšanām šķiet, ka beidzot būs tā gaišā nākotne jums, jūsu bērnam, kaimiņam, visai Lietuvai un tā nāks tūlīt pēc vēlēšanām. Ar brīnumaino nosacījumu "Ja balsosi par ...". Un faktiski Lietuvas paletē nav ne rozā, ne dzeltenā, ne zilā krāsā, viss ir tikai melni un nodevība, atgriešanās pie propagandas, ko šodien sauc par "sabiedriskajām attiecībām".

Lietuva ir kuģis, kurš jebkurā mirklī var nogrimt. Es nebalsošu, kaut arī esmu jauna, pilna jaunības maksimālisma un domāju, ka, ja es ietu balsot, ietu arī kaimiņš, ietu māsa - es vairs nebūtu viena, mēs būtu trīs, mēs vaētu kaut ko mainīt, bet noteikums, ka, ja vēlies kaut ko mainīt, vispirms mainies pats, nav patiess. Jo šajā gadījumā - nav par ko balsot. Kamēr šos politiķus neaizstās nākamās paaudzes, mūsu kuģis salūzīs. Atliek cerēt, ka līdz brīdim, kad tas notiks, tas nebūs noslīcis. Un tad, pat ja staigāt būs grūti - es iešu uz vēlēšanām.

Laura, vecums 21, Orlando, Florida, nekad nav balsojusi

Kad es mācījos skolā, es pat nezināju, ka mūsu viceprezidenta vārds ir Džo Baidens. Visi mani klasesbiedri bija republikāņi. Viņi par to atklāti runāja, it īpaši Romnija - Obamas vēlēšanu laikā. Es sapratu, ka neticu visam, ko viņi saka. Pagūglēju "Republikāņi vs. Demokrātiem", un biju pārlicināta, ka dažos jautājumos es atbalstītu abas partijas, citos - nevienu. Tāpēc es sāku uzskatīt sevi par neatkarīgu.

Trumpa un Hillarijas vēlēšanu laikā es sapratu cik svarīgi ir balsot. To ietekmēja man apkārt esošā sociālā vide, visi apkārtējie teica "tev jābalso". Tajā laikā es mācījos Masačūsetsā, tāpēc balsošanas procedūra bija gara un sarežģīta. Lai varētu balsot, man būtu bijis jāreģistrējas un jānokārto vēl citas formalitātes, man tam nebija laika. Es lūdzu vecākus palīdzēt un tikai tad es pirmo reizi uzzināju, ka mana māte atbalsta republikāņus, bet tētis - demokrātus.

Kopš tā laika mani vairāk interesē politika, skatos dažādus TV kanālus, sekoju vairākiem ziņu portāliem. Es sev esmu izvirzījusi mērķi sīkāk iepazīt politiku pirms nākamajām vēlēšanām.

Marija, vecums 26, Arkanzasa, ASV, pēdējais balsojums: 2016. gads

Bērnībā es apmeklēju katoļu skolu. Nodarbībās par balsošanu vai politiskiem jautājumiem nebija svarīgi, ko es domāju, katoļu baznīcas mācība bija vissvarīgākā. Mums bija jābalso par to, pretējā gadījumā tika norādīts, ka es daru nepareizi. Tas man ir licis ienīst politiku un vēlmi par to interesēties.

Doma par to, ka jākavē darbu, jāstāv rindā četras stundas un dažreiz pat atgriezties darbā nenobalsojot - izklausās šausmīgi. Kāpēc man vajadzētu upurēt četras stundas kaut kam, kas mani neinteresē?

Ir jautājumi, kas mani uztrauc - imigrācija, piekļuve veselības aprūpei, sieviešu tiesības, bet es domāju, ka ir labāki veidi, kā par to iestāties, nekā ik pēc 4 gadiem iet pie vēlēšanu urnas.

Natanjels, vecums 28, Sandjego, ASV, pēdējais balsojums: 2016. gads

Es neesmu gatavs balsot, jo nezinu visu par visiem kandidātiem. Man ir 28 gadi, ziņas mani sasniedz internetā. Informācija par to, kā reģistrēties balsošanai, ir skaidra, bet ko darīt tālāk? Man šķiet, ka esmu atstāts tumsā.

Mani vecāki un citi viņu paaudzes cilvēki informāciju par kandidātiem uzzina no televīzijas. Milleniāļu ziņu avots ir sociālie tīkli, Twitter, Instagram, Facebook. Šie kanāli ne vienmēr ir tie labākie. Sociālajos tīklos sniegtā informācija ir ļoti sadrumstalota, trūkst nozīmīgas detaļas.

Tā var būt neprātīga ideja, bet mani tas mudinātu vairāk interesēties par politiku un balsot, ja informācija par kandidātiem būtu skaidra, saprotama un pieejama internetā. Regulāras ziņas par politiķiem, jaunākie fakti un praktiski padomi - ja tas viss atrastos sociālo mediju platformās, jaunākā paaudze vēlēšanās būtu ievērojami aktīvāka.

JAUTĀJUMI APSPRIEŠANAI:

1. Vai situācijā aprakstītā persona nebalsojot izturas morāli pieņemami? Kāpēc?
2. Kāpēc situācijā aprakstītās personas uzvedību var saukt par pilsonisku nostāju?
3. Vai situācijā aprakstītā persona racionāli nevar izlemt balsot, kāpēc?
4. Kas jāmaina, lai situācijā aprakstītā persona balsotu?
5. Vai šāda personas rīcība var apdraudēt demokrātiju, valsts suverenitāti? Kā?
6. Kādus pretargumentus tu varētu piedāvāt situācijā aprakstītajai personai?

 # 3

Attaisnojiet vai kļiedējiet mītu.

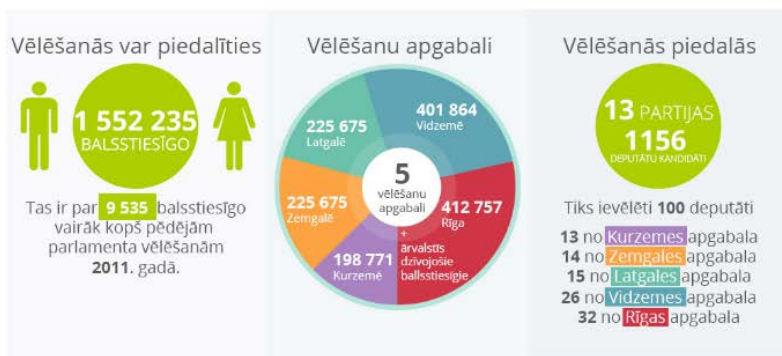
Mīts, kas balstīts uz pārliecību, ka vēlētajā balsij ir tik maza ietekme uz kopīgajiem vēlēšanu rezultātiem, ka labāk nebalsot vispār. Vēlēšanās visiem ir tikai viena balss - gan ministram, gan zemessargam. Demokrātiskās vēlēšanās mums visiem ir vienāda vara - neatkarīgi no tā, kāds ir sociālais statuss, naudas daudzums vai profesijas izvēle, katrs var izdarīt savu izvēli. No viedokļu vairākuma veidojas vēlēšanu kopējais rezultāts.

Gluži pretēji, atturēšanās rezultātā valsti var pārvaldīt mazākumu pārstāvoša valdība. Latvijā vēlēšanās parasti piedalās apmēram puse valsts iedzīvotāju. Piemēram, 2018. gadā. Saeimas vēlēšanās 54,6 procenti vēlētaji. Skatiet, kā mainījusies latviešu aktivitāte Saeimas vēlēšanās kopš 1993. gada - infografika:

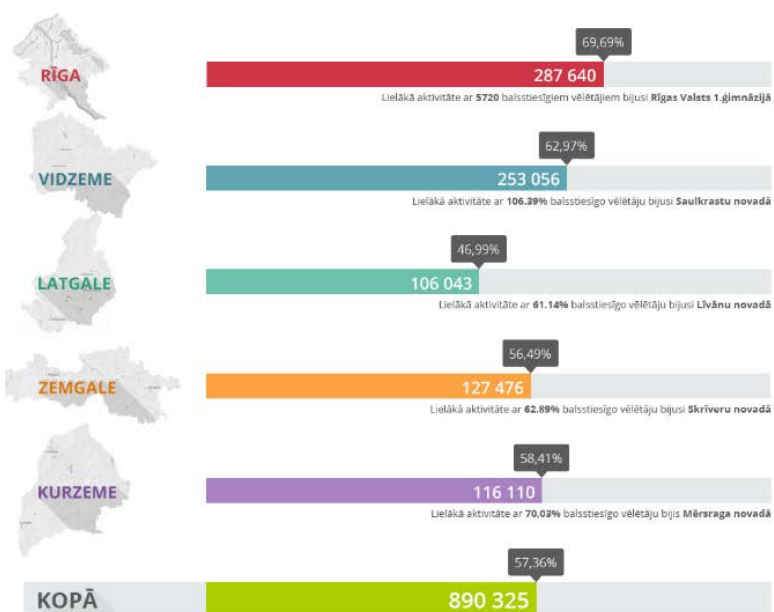
<https://lvportals.lv/norises/299591-veletaju-aktivitate-kritas-petijuma-census-noskaidrot-kaditam-ir-ienesli-2018>

SAEIMAS VĒLĒŠANU **BALSSTIESĪGO** AKTIVITĀTE

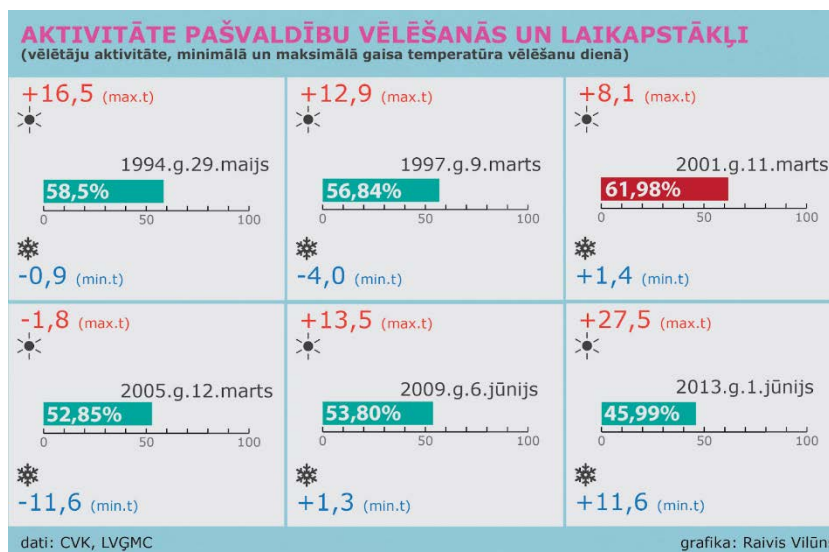

VĒLĒTĀJU AKTIVITĀTE LĪDZ PLKST. **20:00**

Dati: Centrālās vēlēšanu komisijas dati par 953 no 954 iecirkņiem Latvijā

12.Saeimas (2014) vēlēšanu dati par vēlēšanu aktivitāti

Papildus var piedāvāt arī cita rakursa izvērtējumu saistībā ar vēlēšanu aktivitāti.

Daļēji taisnība. Mūs visus pārvalda ne tikai racionalitāte, bet arī jūtas. Cilvēki mēdz gaidīt pozitīvāku, "gaišāku" rītdienu, tāpēc uzticas kandidātu optimistiskajiem un nepamatotajiem solījumiem. Vēlētājus uzpērk skaists, sentimentāli runājošs kandidāts, un viņiem daudz grūtāk novērtēt viņa personību, izskatu, manieres, solījumu pamatotību un nostājas konsekvenci. Mēs vēlamies vienkāršus risinājumus, mēs vēlamies labāku nākotni visiem, mēs nevaram būt eksperti visās jomās.

Sabiedriskās domas aptauja rāda, ka latvieši politiķus izvēlas pēc viņu personiskajām īpašībām, bet partijas - pēc līderu prasmes paust viedokli. Programma un piedāvājumi ir daudz mazāk svarīgi.

Tas izskaidro, kāpēc populistiski politiskie spēki, kuru argumenti nav pamatoti, kuri vienkārši apsola to, ko cilvēki vēlas dzirdēt, kam viņi tic, pēdējā laikā uzvar izmantojot mūsu emocijas.

Mīts. Morālais pienākums ir subjektīvi uztverama nepieciešamība. Ja cilvēks balsošanu neuzskata par personiski pareizu un morālo atbildību uzliekošu procesu, tad neviens nedrīkst to uzspiest kā pienākumu to darīt. Likums nosaka, ka pilsoņiem ir tiesības, nevis pienākums balsot. Balsošana ir vairāk iespēja nevis obligātums.

Svarīgi ir apzināties savu izvēli, savus argumentus, nebaidīties tos apspriest un tādējādi veidot savu viedokli. Varbūt, ka nākotnē Tu izlemsi, ka balsošana ir jūsu morālais pienākums. Jūs varēsiet mudināt, bet ne piespiest citus rīkoties tāpat.

Šo ideju var sadalīt vairākos divās loģikas shēmās - balsošanas akts ir morāls pienākums. Cilvēki, kas atbalsta šo ideju, saka, ka pats balsošanas akts ir svarīgs neatkarīgi no tā, par ko tiek balsots. Tāpēc labāk sabojāt vēlēšanu zīmi nekā palikt mājās balsošanas dienā.

Otra daļa ir tādi, kas uzskata, ka balsojuma saturs var būt vai nebūt morāls. Šīs idejas atbalstītāji saka, ka ir svarīgi balsot par morālu kandidātu vai partiju, par pareizām idejām, kas tāpat ir ļoti subjektīva lieta.

4

Mūsu prāts ne vienmēr ir racionāls un nemaldīgs, dažreiz mēs ļaujamies jūtām, izturamies neracionāli. Psihologi to sauc par kognitīvo neobjektivitāti. Šīs kļūdas atspoguļojas arī vēlēšanu rezultātos.

Individuāls uzdevums - savienojiet zemāk minētās situācijas ar konkrētām domāšanas kļūdām. Apsveriet, kā no tām var izvairīties.

DOMĀŠANAS KĻŪDU RAKSTUROJUMS:

1. Vilciena efekts (angl. *bandwagon effect*) - cilvēki izturas tāpat kā citi, neatkarīgi no viņu personīgās pārliecības.
2. Grupas favorītisms (līdzskrējēja efekts) (angl. *in-group favoritism*) - cilvēks uzskata par svarīgām lietas, kas ir populāras sociālajā grupā, kurai viņš pieder.
3. Apstiprinājuma efekts (angl. *confirmation bias*) - cilvēki mēdz ticēt lietām, kas apstiprina viņu iepriekšējo pārliecību, nevis paļauties uz jauniem uzskatiem vai pārliecību.
4. Pašapliecināšanās (aklās zonas) efekts - (angl. *self-serving bias*) cilvēks piedēvē sev pozitīvus nopelnus un negatīvā iznākumā vaino citus.
5. Projekcijas efekts (angl. *projection bias*) - cilvēki pārāk daudz domā par nākotni un mēģina paredzēt tās notikumus.
6. Enkura efekts (angl. *anchoring*) - tieksme, pieņemot lēmumu, paļauties tikai uz vienu, parasti pirmo informācijas avotu.
7. Status-quo efekts (angl. *status-quo bias*) - pieņemtie lēmumi atbalsta pašreizējo situāciju, nevēlēšanās zaudēt to, kas šobrīd ir pieejams, nevēlēšanās mainīt situāciju.

8. Pozitīvās īpašības efekts (angl. *feature-positive effect*) - cilvēku tieksme ierobežoto resursu dēļ koncentrēties tikai uz labvēlīgiem darbības rezultātiem, pat ja daudz svarīgāki ir vienas un tās pašas darbības negatīvie rezultāti.

SITUĀCIJAS

1. Tuvojoties Saeimas vēlēšanām, Liene savā pastkastītē atrada Zaļo un Zemnieku savienības partijas aģitācijas lapiņu. Izlasot, meitene domāja, ka viņas attieksme lielā mērā sakrīt ar informāciju brošūrā. Tāpēc viņa nolēma balsot par šo partiju un pat neinteresēties par citām.

Enkura efekts.

Kā no tā izvairīties? Interesēties par visām vai vismaz lielāko daļu partiju, kandidātu un tikai pēc tam izlemt, par ko balsot.

2. Ralfs nevar izlemt, par kuru partiju balsot Saeimas vēlēšanās - liberālu vai konservatīvu. Pēc diskusijām ar draugiem kļuva skaidrs, ka lielākā daļa no viņiem plāno balsot par liberāļiem, tāpēc Ralfs arī nolēma izvēlēties tos.

Grupas konformisms (līdzskrējēja efekts).

Kā no tā izvairīties? Attīstīt personīgo nostāju par to, kas tiek sagaidīts no valdības, atrast argumentus, kas to atbalstītu. Interesēties par partijām, kandidātiem un viņu solījumiem, piedaloties vēlēšanās. Pārrunāt ar draugiem kandidātus un viņu programmas, meklēt, kura situācija vislabāk atspoguļo tavu pārlicību, un tikai pēc tam izlemt, par ko balsot. Paļauties nevis uz viedokļiem un simpātijām, bet gan uz argumentiem un to, cik lielā mērā tie atbilst izvirzītajiem kritērijiem.

3. Līdz ar partiju reitinga publiskošanu kļuva skaidrs, ka Latvijā joprojām populārākā ir partija Nacionālā Apvienība. Rita nav pārāk ieinteresēta politikā, taču uzskata, ka balsošana Saeimas vēlēšanās ir svarīga. Nevarot izlemt, par kuru partiju balsot, viņa pārskata reitingus un nolēmj balsot par Nacionālo Apvienību.

Vilciena efekts.

Kā no tā izvairīties? Precizēt personīgo nostāju, argumentēt to. Sabiedriskās domas pētījumi un viedokļi nav vēlēšanu vairākuma viedoklis.

4. Iedomājies, ka tavā pilsētā ir aizliegts iebraukt noteiktā pilsētas centra rajonā, lai samazinātu piesārņojumu. Gatavojoties pašvaldību vēlēšanām, Domē esošie Liberāļu partijas biedri ierosina atcelt šo ierobežojumu. Tava darba vieta atrodas tajā pilsētas rajonā, un tev būtu ļoti ērti braukt uz darbu, tāpēc tu nolēmi atbalstīt liberāļus vēlēšanās.

Pozitīvās īpašības efekts.

Kā no tā izvairīties? Apsver visas iespējamās priekšlikuma, lēmuma, noteikuma sekas. Novērtē gan pozitīvo, gan negatīvo ietekmi. Padomā par to, vai lēmums atbilst taviem personīgajiem politiskajiem uzskatiem. Vadies ne tik daudz no personīgā labuma, bet gan no tā, vai esi

konsekvents savās politiskajās pārliecībās. Pārliecinies, vai piekristu citam līdzīgam partijas piedāvājumam, ja tas tev personīgi nenāktu par labu.

5. Tiek prognozēts, ka pēc 2 gadiem Latviju satricinās ekonomiskā krīze. Tuvojoties Saeimas vēlēšanām, Regnārs nolemj balsot par partiju, kura, viņaprāt, vislabāk tiktu galā ar ekonomiskajām grūtībām.

Projekcijas efekts.

Kā no tā izvairīties? Saprast, ka sociālās parādības nevar precīzi paredzēt. Novērtēt, vai citi šīs partijas solījumi sakrīt ar tavu politisko pārliecību.

6. Linda stažējas sociāldemokrātu partijas galvenajā mītnē. Lindas tētis ir labs partijas vadītāja draugs, ģimene vienmēr balso par sociāldemokrātiem, jo viņiem rūp sociāli neaizsargātas grupas, iestājoties par valsti, kuras pamatā ir solidaritāte. Tomēr, piedaloties partijas biedru diskusijās, Linda dzird, ka kandidātiem vissvarīgākais ir uzvarēt vēlēšanās un, ja nepieciešams korigēt partijas pārliecību, viņi ir gatavi to darīt. Lina vilcinās par ko balsot, bet beidzot nolemj svārstības ignorēt - galu galā tas viss ir cilvēku labklājības labad.

Apstiprinājuma efekts.

Kā no tā izvairīties? Objektīvi novērtēt informāciju, pastāvīgi pārvērtēt faktus par partiju un to, vai tie atbilst personīgajiem politiskajiem uzskatiem.

7. Nelda strādā par skolotāju valsts skolā. Kad viņai skolā tika piedāvāts vadīt vairāk mācību stundu, viņa teica, ka tas tika izņemts, jo viņa ir laba profesionāle. Pēc kāda laika viņas pasniegto stundu skaits tika samazināts, kā rezultātā viņa apsūdzēja Latvijas Izglītības un Zinātņu ministriju par to, ka ts skolām ir piešķīrusi pārāk mazu budžetu, ka tās spiestas samazināt viņas mācību stundu skaitu.

Pašaplicināšanās (aklās zonas) efekts.

Kā no tā izvairīties? Ar šo domāšanas kļūdu nav viegli tikt galā, jo tā ietver pašapziņu, pašcieņu. Tomēr tev jācenšas nepārvērtēt savus nopelnus, objektīvi novērtēt situāciju.

8. Ingrīda nav apmierināta ar pašreiz pie varas esošo partiju īstenoto politiku, taču baidās, ka jauna partija nesīs tikai vēl lielāku jucekli un tāpēc balso par pašreizējiem politiķiem.

Status-quo efekts.

Kā no tā izvairīties? Novērtē partiju priekšlikumus, to pamatotību, veidu, kā viņi piedāvā problēmu risināšanu, lai nebūtu akls, nepamatoti piesaistīts konkrētai partijai.

Padoms - pārbaudīti testi var palīdzēt tavai personīgajai politiskajai nostājai. Atbildot uz vissvarīgākajiem jautājumiem par izglītību, ekonomiku, veselību, sociālo drošību, ārpolitiku, kultūru utt., tu vari uzzināt, kuri kandidāti domā līdzīgi kā tu vai kura politiskās idejas tev ir vistuvākās. Tas palīdzēs tev būt mazāk emocionālam un pieņemt racionālu lēmumu.
www.manabalss.lv - uzzini, kuri politiķi vai partijas ir vistuvāk taviem uzskatiem.

Projekts “Vai jāļauj balsot sešpadsmit gadus veciem jauniešiem?”.

Pirmais solis ir viedoklis. Vienā klases pusē apstājas skolēni, kas piekrīt šim viedoklim, otrā pusē - tie, kas nepiekrīt, tie, kas nevar izvēlēties - nostājas klases vidū.

Skolēniem, kas šajā reizē izvēlējušies atbalstīt tiesības vēlēties 16 gadu vecumā, ir jāatrod argumenti, kāpēc sešpadsmit gadus veciem bērniem nevajadzētu ļaut balsot (kas liek viņiem atspēkot viņu pašu reālo viedokli). Tiem, kas nepiekrīt, jāatrod argumenti, kas atbalsta tiesības balsot 16 gadus veciem jauniešiem (pretēji viņu uzskatiem).

Informācija jāmeklē internetā, rakstos, grāmatās, videoklipos.

Argumentus var atzīmēt uz piezīmju lapiņām.

Pašnovērtējums.

Skolēniem pēc stundas vajadzētu:

>> Prast nosaukt trīs dažādus iemeslus, kāpēc cilvēki atsakās balsot.

1. Nav piemērotu kandidātu.
2. Politisko zināšanu un izpratnes nenovērtēšana.
3. Vilšanās politikā, politiķos un partijās.

>> Spēt nosaukt trīs dažādus iemeslus, kāpēc cilvēkiem vajadzētu balsot, un izskaidrot tos ar saviem vārdiem.

1. Jāprot izteikt savu viedokli par to, kuras idejas ir vērts atbalstīt un kādā vidē vēlēties dzīvot.
2. Kandidātiem, kuri pārstāv tavus uzskatus, būs lielākas iespējas uzvarēt.
3. Ir svarīgi interesēties un piedalīties politikā ne tikai vēlēšanu laikā, jo visiem ir jābūt brīviem, bagātiem un laimīgiem neatkarīgi no politiskajiem lēmumiem.

>> Paskaidrot, kā racionāls vēlētājs atšķiras no neracionāla.

Racionāls vēlētājs zina visu informāciju par kandidātiem un partijām, novērtē viņu uzskatus, salīdzina tos ar savējiem un balso par tiem, kas visvairāk atbilst viņa politiskajai nostājai. Neracionāls vēlētājs netērē tik daudz laika, lai meklētu informāciju, bet pieņem lēmumu, pamatojoties uz emocijām, citu viedokli vai balso, lai viss paliktu tāpat kā tas bija iepriekš.

>> Nosauciet trīs neracionāla vēlētāja iezīmes (domāšanas kļūdas) un sniedziet piemērus to ilustrēšanai.

1. Aptaujas rāda, ka cilvēki visvairāk uzticas sociāldemokrātiem, lai gan es dodu priekšroku konservatīvajiem, bet citi droši vien zina labāk, arī es balsošu par sociāldemokrātiem. Vilciens efekts
2. Es balsošu par liberāļiem, jo visi mani kolēģi balso par viņiem. Piederība sev svarīgas grupas viedoklim - grupas favorītisms.
3. Es izlasīju rakstu, ka liberāļus tur aizdomās par korupciju, un es to zināju. Pieņem informāciju, kas apstiprina viņa viedokli, un ignorē otru. Apstiprinājuma efekts.

Skolēnu ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, jāuzrunā skolotājs, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.